

De invloed van de geschreven standaardtaal op het Giesbaargs

Jan COPPENS

Geraardsbergenaars die nog steeds hun dialect spreken worden toch onbewust beïnvloed door de standaardtaal, meer bepaald door de geschreven taal. We mogen niet vergeten dat wellicht een groot deel van de dialectsprekende bevolking vóór het invoeren van de leerplicht in 1914 niet kon lezen. Als men later ook via de radio- en televisieuitzendingen “beschaafd” hoort spreken zal dit ook zijn invloed gehad hebben.

In deze bijdrage geven we enkele voorbeelden van woorden die volgens Frans van Coetsem (1919-2002) tijdens zijn jeugd nog in zwang waren. Dr. Van Coetsem verloor op jonge leeftijd beide ouders en werd opgevoed bij zijn grootvader en later bij zijn oom en tante. Hij hoorde dus het *Giesbaargs* van een man geboren in 1852. Daarnaast sprak hij voor zijn wetenschappelijke studie over het dialect van Geraardsbergen met zestien ‘Giesbaargeneirs’ verspreid over het ganse grondgebied van de toenmalige stad, dus zonder deelgemeenten. Zijn notities werden verwerkt in zijn licentiaatsverhandeling in 1946 en doctoraalscriptie in 1952. Daarin schrijft hij bij sommige woorden dat ze al verouderd zijn of nog zelden gehoord werden en er dus een nieuwere uitspraak of nieuw woord was. Deze ‘Giesbaargske’ woorden kunnen voor sommige nog dialectsprekende Geraardsbergenaars misschien wat vreemd in de oren klinken.

bèsten

‘Barsten’ was vroeger in ‘t Giesbaargs *bèsten*, in plaats hoort men nu *barsten* of gebruikt men het synoniem *breken*. In het Middelnederlands is het woord opgetekend als ‘bersten’. Volgens de Geraards-

bergse klankwetten is de combinatie *r+s=s*, dus *bersten* wordt *besten*, *korste* wordt *koste*, *vers* wordt *vès*, *borstel* wordt *bostel* enz. Het werkwoord *bèsten* wordt vervoegd als ‘zwemmen-zwom-gezwommen’ dus *besten-bost-gebosten*, bijvoorbeeld in *gebosten oërs* ‘gebarsten aders’.

rèspe

Dezelfde horen è vinden we ook in *rèspe* ‘rups’. Vaak wordt nu *rùpse* gehoord onder invloed van ‘rups’.

spèrre

Net als in vele andere Vlaamse en Brabantse dialecten sprak men vroeger over een *spèrre* in plaats van een *sparre* ‘spar’ (naaldboom).

art

De Geraardsbergse benaming voor ‘een hert’ was vroeger *nen art*, niet te verwarren met ‘een hart’ dat in het dialect *een arte* is. Trouwens, in oude Nederlandse teksten werd ‘hart’ ook als ‘hart’ geschreven. Wellicht is de variant met *a* uit homoniemenvrees verdwenen.

gas

Bij *gas* denkt men nu aan een stof in luchtvormige toestand, zoals propaangas. Met het Geraardsbergs *gas* bedoelen we echter ‘gras’. Het Nederlands ‘gas’ is in ons dialect *gaas* ‘ met lange doffe *aa*, zoals bijvoorbeeld *a wüntsje al de gaas* ‘hij woont in de stadsweg’.

fradeern

Terwijl men nu vooral *frodeern* ‘frauderen’ gebruikt, was de vroegere uitspraak *fradeern* volgens Van Coetsem.

flamboëze

De oude uitspraak van het Frans *framboise* ‘framboos’ die we ontleen-

den aan het Picardisch is in het dialect vervangen door de moderne Franse uitspraak *frambwaaze* ‘framboise’. De uitspraak was vroeger zoals in *dwoëze* ‘dwaze’, dus *flamboëze*.

Giesbaarge

Ook de naam van onze stad was vroeger zonder eind-*n*. Alweer onder invloed van de schrijftaal wordt nu algemeen *Giesbaargen* gehoord terwijl dit volgens Van Coetsem vroeger overwegend *Giesbaarge* was zonder eind *n*.

bèssom

Een ‘bezem’ was in het Geraardsbergs *nen bèssom* of *bèssom*. Bijvoorbeeld in *nem bèssomsteel*. ‘een bezemsteel’. Samen met het werktuig is ook het woordje verdwenen en vervangen als werktuig door *ne veigbostel*. Echte bezems duiken sinds enkele jaren weer op als decoratie met Halloween of als attriboot bij Harry Potterverkleedpartijen.

word

Het Geraardsbergs kent nog de oude Middelnederlandse uitspraak *wort*, ook in het werkwoord *antwoorden* en in de uitdrukking *e word ès e word* ‘een oord is een woord’.

vruten

Het werkwoord *vruten* ‘wroeten’ werd uitgesproken zoals in *zuken* ‘zoeken’, *zute* ‘zoete’, *spulen* ‘spoe-len’, *kule* ‘koel’ en *grün* ‘groen’.

bozze

Bozze ‘beurs’ is een speciaal geval. Een beurs geld is nog steeds een *bozze geld*. Maar wie speculeert op de beurs, doet dat in ‘t Giesbaargs op de *bürze*. Dit is een latere ontlening.

Jan Coppens

jan@giesbaargs.be